

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА ТА МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Орликовський М. О., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. Продовольча проблема була і залишається особливо актуальною проблемою забезпечення соціально-економічних гарантій сталого продовольчого забезпечення населення світу. Продовольча проблема має розглядатися у рамках як світової проблеми так і окремих країн в цілому в регіональному аспекті зокрема, це зумовлюється різноманітністю природно-кліматичних умов, соціально-економічним становищем окремих територій, демографічною ситуацією. Задоволення потреб у продовольстві повинно здійснюватися відносно кожної конкретної людини у місцях її проживання.

Вищезазнані обставини роблять актуальним проведення дослідження рівня продовольчої проблеми з метою виявлення специфічних для неї чинників і механізмів, уточнення критеріїв і показників, що характеризують продовольчу проблему на світовому рівні. Вирішення цих питань дає змогу розробити окремі можливі сценарії подолання глобальної продовольчої проблеми в світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням продовольчої проблеми займалися відомі вчені, серед яких слід виділити Л. Канторовича, А. Маршалла, Т. Мальтуса, Д. Рікардо, А. Сміта та ін. Питанням продовольчої проблеми приділяли увагу українські та зарубіжні учені. Серед українських авторів слід виділити, зокрема, В. Берегового [1], Ю. Білика, П. Борщевського, В. Гейця, Л. Дейнеко, М. Корецького, О. Кочеткова, І. Лукінова, Р. Маркова, В. Микитюка [3], Г. Мостового, Р. Мудрака [5], П. Саблука [7], О. Скидана [8], В. Трегобчука, В. Шамрая, В. Юрчишина та ін. Серед зарубіжних теоретиків питаннями продовольчої проблеми займалися такі вчені, як В. Балабанов, Є. Борисенко, Є. Серова та ін.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Мета полягає в дослідженні глобальної продовольчої проблеми та розробці, на базі проведеного дослідження, можливих сценаріїв її вирішення. Об'єкт дослідження – процес забезпечення подолання продовольчої проблеми на світовому рівні.

У процесі дослідження використано такі методи досліджень: абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні й формуванні висновків дослідження), статистико-економічний (у процесі аналізу продовольчої проблеми), розрахунково-конструктивний (для удосконалення і розробки можливих сценаріїв подолання глобальної продовольчої проблеми в світі) та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні проблеми (фр. global – загальний, від лат. globus – куля) – це об'єктивні суспільні явища всесвітньо-історичного значення, породжені сучасними умовами матеріального виробництва, технічним рівнем озброєнь, соціально-політичними протиріччями сучасної цивілізації, які досягли критичної межі. Критеріями визначення глобальних проблем можна вважати такі: вони ставлять

проблему виживання людського роду, його самозбереження, спасіння цивілізації від загибелі; вони становлять центральну вісь загальних інтересів усіх країн, соціальних та національних спільностей; їх неможливо розв'язати без широкого міжнародного співробітництва тому, що вони вимагають невідкладних і рішучих дій на основі колективних і скоординованих зусиль світового співтовариства. Характерна риса глобальних проблем – їхня міра значимості для суспільного розвитку. Це стосується як продовольчих, екологічних, так і проблем безпеки при рішенні соціальних конфліктів і т.д. [4, с. 356].

З середини нашого століття в світі відбувається безпрецедентне зростання чисельності населення: у 1950 р. воно становило 2,5 млрд. чоловік, а в 1987 р. – 5 млрд., в 2012 досягло 7 млрд., тобто зросло за третину століття більше, ніж за попередні півтора століття. Нині народжується щороку 130 млн. чоловік, помирає близько 50 млн., приріст становить майже 80 млн. чоловік. При щорічному зростанні населення на 2–2,5%, споживчі ресурси в багатьох країнах збільшуються в межах 1%. У національних границях ряду держав уже виявляється абсолютне перенаселення. 9/10 приросту зумовлені демографічним вибухом, що спостерігається в країнах Африки, Азії і Латинської Америки. Швидкий ріст населення в країнах «третього» світу викликає заклопотаність і супроводжується загостренням соціально-економічної напруженості у світі.

За даними спеціалізованих організацій ООН, до 2050 р. населення світу зросте на 3,3 млрд. і досягне 9,4 млрд. людей, причому основний приріст очікується на країни, що розвиваються. Найбільший приріст очікується в Індії – на 600 млн. до 2050 року, що зробить її найбільш населеною країною світу замість Китаю [9]. Це означає, що до наявних фондів споживання треба додати принаймні стільки ж продовольства, житла, лікарень, шкіл, товарів повсякденного попиту, скільки є нині. Причому зробити це необхідно лише для того, щоб не знизити сучасного рівня життя. Але мета розвитку молодих країн – не збереження вкрай низького рівня життя, а його неухильне піднесення. Так, якщо темпи приросту населення в країнах, що розвиваються протягом ХХ ст. складав близько 2,5% в рік, то в розвинених країнах не перевищував 1%. Це стало причиною того, що в Африці, Азії і Латинській Америці близько 1 млрд. чол. живуть в умовах абсолютної бідності, близько 250 млн. дітей хронічно недоїдають, а від голоду і недоїдання щорічно помирає майже 40 млн. чол. Небезпечність тенденцій у демографічній ситуації така, що в третє тисячоліття людство може вступити з 1 млрд. голодуючих і такою ж кількістю людей, що не знаходять застосування своїй праці в містах, 2 млрд. сільських жителів, 1,5 млрд. знедолених, що живуть за межею бідності.

Глобальна продовольча проблема – чи не найдавніша з усіх глобальних проблем людства. За визнанням Генерального директора ФАО Ж. Діуфа, продовольча проблема фактично набула глобального характеру, що вимагає від світової спільноти термінових і важливих заходів, перш ніж вона переросте в глибоку світову кризу [2]. Світову продовольчу проблему називають однією з головних невирішених проблем людства. Темпи приросту сільськогосподарського виробництва в розвинених країнах на початку ХХІ ст. в середньому становили 2–2,5% в рік, що значно перевищувало темпи приросту населення і дало можливість виробляти продукції на 20–30% більше обсягу, необхідного для забезпечення внутрішніх потреб країн в продовольстві і сировині. Навпаки, в країнах, що розвиваються темпи приросту виробництва сільськогосподарської продукції, особливо продовольства, збігалися за значенням з приростом населення (2–3%), а в розрахунку на душу населення в деяких країнах мали понижуючу тенденцію, що сприяло збереженню гостроти продовольчої проблеми.

За даними ФАО, загальне число голодуючих людей у світі, досягло 925 мільйонів в 2010 р, і за розрахунками, цей показник може скласти більше 1,1 млрд. людей в 2012-2015 роках. Більшість з 925 млн. голодуючих людей у світі (62% від загального числа) живуть в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, самому населеному в світі, за яким слідує регіон Африки на південь від Сахари, де живе 26% недоїдаючого населення світу. При цьому 50 відсотків вироблених у світі продуктів харчування споживають найбільш розвинені країни, в яких

проживає лише п'ята частина населення планети. В 26 розвинених капіталістичних країнах проживає чверть населення Землі. Але їх народи споживають 75 відсотків усієї виробленої на планеті енергії, 85 – продукції зернообробки. США зі своїми трьомастами мільйонами людей використовують таку кількість сировини, енергії, їжі, яке могло б забезпечити життя трьохсот мільярдів чоловік – на нинішньому рівні споживання населення Індії.

Загальне число людей, що недоїдають в світі зросло в останні десятиліття, невілювавши значні успіхи, що були досягнуті людством в 1995-97-х роках. Динаміка глобального числа голодуючих людей в світі представлено на рис.1.

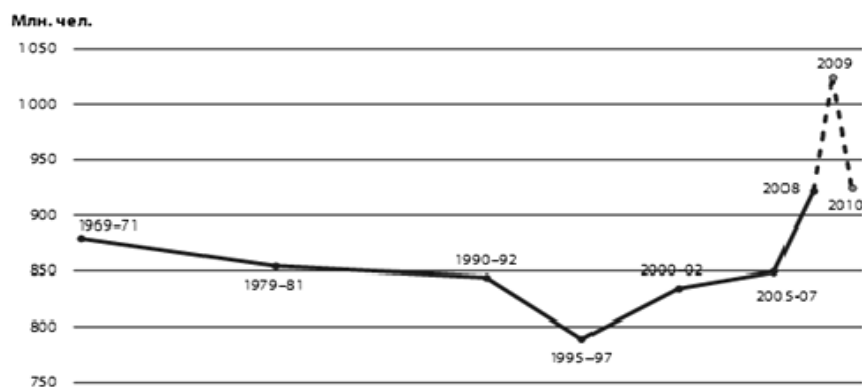


Рис. 1. Динаміка глобального числа голодуючих людей в світі
Джерело: FAO, Statistics Division.

Але оскільки населення світу як і раніше збільшується (хоча і більш повільно, ніж в останні десятиліття), то і відповідно зростає чисельність людей, що голодують. Однак необхідно визнати певний прогресу зниженні глобального недоїдання в світі, який сповільнився в останні роки. Однак незважаючи на зниження поширеності недоїдання в світі, його рівень все ж залишається неприпустимо високим. В результаті, можна стверджувати, що в світі 925 млн. чоловік страждають від недоїдання, що становить 13 відсотків населення у світі. В світі спостерігається парадоксальна ситуація, у той час як одні країни страждають від голоду, інші змушені боротися або з надлишками харчових продуктів, або з надмірним їх споживанням.

У числі причин загострення продовольчої проблеми у світі особливо необхідно виділити фінансово-економічну кризу 2008-2010 рр.; різкий стрибок цін на продовольство на світових ринках, зростання цін на нафту; нерівномірність розподілу продовольства між багатими та бідними країнами, тобто виробництво продовольства не забезпечується там, де його потребують: скорочення більш ніж удвічі в порівнянні з початком 90-х років обсягу міжнародної фінансово – економічної допомоги на розвиток сільськогосподарського виробництва в країнах, що розвиваються, так само як і різке зниження розміру коштів, що виділяються цими країнами на підтримку свого сільського господарства; скорочення посівних площ; триваюче зростання народонаселення у світі; збільшення обсягу сільгосппродукції на виробництво біопалива; руйнівні наслідки для сільського господарства природних катастроф, аналогічних тим, які відбулися в 2009 р. на Гаїті, в 2010 р. в Чилі, в 2011 р. в Японії.

Всі перераховані фактори призвели до призупинення прогресу в скороченні числа голодуючих в світі. Однак, в цілому, у світі ресурсів продовольства достатньо для забезпечення задовільного харчування людства. Світова економіка має сільськогосподарські ресурси і технології для того, щоб прогодувати в 1,5-2 рази більше людей, ніж проживає на землі, але при умові зниження норм споживання.

Щоб вирішити проблему харчування, необхідно в найближче десятиліття збільшити виробництво продуктів харчування як мінімум на 75 відсотків. За оцінкою FAO, для вирішення продовольчої проблеми, тобто забезпечення людства раціональними

нормами всіх видів продовольства нинішній рівень виробництва повинен бути до 2025 р. збільшено в 2 рази. Що, однак, мало ймовірно. За деякими розрахунками зростання виробництва до 2030 р. буде продовжуватися, але істотно більш повільними темпами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Можливі три сценарії вирішення продовольчої проблеми:

- зростання виробництва в 2 рази, що, очевидно, нереально;
- скорочення приросту чисельності населення планети шляхом обмеження народжуваності, що теж нереально (переважна частина населення в країнах, що розвиваються молодше 25 років). Хоча у ряді країн, що розвиваються здійснюються з різним ступенем строгості заходи з контролю над народжуваністю і планування сім'ї, наприклад у Китаї та Індії. Однак населення тут все ще продовжує рости за законом великих чисел;
- зниження норм споживання основних видів продовольства, що видається єдиноможливим, але таїть в собі соціально-економічні та політичні ускладнення і конфлікти в світі.

Крім того вчені радять не дуже захоплюватися генною інженерією, тому що зміни таким шляхом структури рослин може призвести до непередбачуваних наслідків для тваринного світу, а потім і людини. Першочерговими завданнями урядів і керівників усіх світових держав повинна стати турбота про землю, про сільськогосподарське виробництво, сприяння його розвитку, пріоритетне його фінансування.

Використані джерела інформації

1. Береговий В. К. Проблеми продовольчої безпеки України / В. К. Береговий // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 71–78.
2. Диуф Ж. Продовольственная безопасность в мире / Ж. Диуф // Международная жизнь. – 2009. – №6. – С.5
3. Микитюк В. М. Формування продовольчої безпеки в Україні: регіональний аспект: монографія / В. М. Микитюк, О. В. Скидан. – Житомир: ДАУ, 2005. – 248 с.
4. Міжнародна економіка : посібник для вузів / За ред. К.І. Ржепішевського. – Київ : Центр навчальної літератури. – 2004. – 672 с.
5. Мудрак Р. Споживчий аспект продовольчої безпеки / Р. Мудрак // Економіка України. – 2007. – № 9. – С. 82–89.
6. Національна доктрина продовольчої безпеки України (проект) // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 3–11.
7. Саблук П. Т. Продовольча безпека України [Текст] / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 3–7.
8. Скидан О. В. Продовольча безпека як пріоритет регіональної аграрної політики / О. В. Скидан // Економіка України. – 2004. – № 3. – С. 53–60.
9. World watch Briefing: Sixteen Dimensions of the Population Problem [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldwatch.org/alerts/pr98924.html>